

JERZY STEMROWICZ

(1919–1989)

W dniu 8 lutego 1989 zmarł w Warszawie Profesor Jerzy Stembrowicz, wybitny konstytucjonalista, naukowiec i działacz społeczny. Był autorem ponad 100 publikacji naukowych, dotyczących przede wszystkim prawa konstytucyjnego Polski, a także Francji, RFN, Szwajcarii, Szwecji oraz o porównawczym charakterze. Zajmował się wieloma problemami – ich wspólnym mianownikiem była prezentacja pewnego systemu wartości, w którym praworządność i demokracja zajmowały zawsze miejsce szczególne.

Jerzy Stembrowicz urodził się 26 października 1919 r. w Warszawie, gdzie też ukończył gimnazjum im. Adama Mickiewicza, a w 1937 r. rozpoczął studia prawnicze. Kontynuował je w czasie wojny, uczestnicząc zarazem w konspiracyjnych formacjach Armii Krajowej. Walczył w Powstaniu Warszawskim, przeszedł przez obóz jeniecki, internowanie w Szwajcarii, Polskie Siły Zbrojne na Zachodzie. Po powrocie do kraju ukończył Wydział Prawa UW (1947 r.) i podjął pracę w Ministerstwie Sprawiedliwości, a następnie w Prokuraturii Generalnej. Od 1952 r. pracował w Prokuraturze Generalnej, gdzie uzyskał stanowisko naczelnika wydziału w Departamencie Nadzoru Ogólnego. Jednocześnie zajmował się działalnością naukową, już w 1950 r. uzyskując stopień doktora nauk prawnych.

Od 1961 r. związał się na trwałe z Uniwersytetem Warszawskim najpierw jako adiunkt, potem (1964 r.) docent, profesor nadzwyczajny (1971 r.) i profesor zwyczajny (1987 r.). Pełnił w Uniwersytecie szereg ważnych zadań, m.in. będąc senatorem UW, prodziekanem Wydziału Prawa i Administracji w Warszawie, dziekanem Wydziału Prawno-Ekonomicznego filii UW w Białymstoku, kierownikiem Zakładu Prawa Państwowego w Warszawie i Białymstoku. Był członkiem Komitetu Nauk Prawnych PAN, Instytutu Zachodniego, Towarzystwa Naukowego Warszawskiego.

Działalność naukowa Profesora Stembrowicza koncentrowała się na kilku zasadniczych grupach tematycznych. Najwcześniej zainteresował się francuskim prawem konstytucyjnym, poświęcając doktorat problemom drugiej izby w IV Republice, a habilitację (1963 r.) parlamentowi V Republiki. Opublikował liczne studia i artykuły dotyczące Francji, od problematyki egzekutywy w III Republice, do zagadnień Rady Stanu i kontroli

administracji. Jest autorem (...) skryptu poświęconego systemowi politycznemu Francji, a Jego prace – mimo upływu wielu lat – są nadal szeroko wykorzystywane i powoływane. Zainteresowania Francją kierowały Profesora do studiów nad innymi państwami. Niezależnie od wielu artykułów i opracowań przypomnieć tu trzeba fundamentalną pracę *Rząd w systemie parlamentarnym*, podejmującą zagadnienia egzekutywy w sposób komparatystyczny i stanowiący syntezę dorobku naukowego Profesora w zakresie studiów nad konstytucjonalizmem państw zachodnich.

Najbliższe sercu Profesora były chyba jednak prace poświęcone polskiemu prawu konstytucyjnemu, gdzie sumiennosc i erudycję badacza łączył z zaangażowaniem w walkę o konsekwentnie prezentowany system wartości. Teoretycznym punktem wyjścia były ogólne opracowania o konstytucji i rzeczywistości społecznej; na tym tle najpierw interesowały Profesora instytucje zaliczane do egzekutywy w tradycyjnym rozumieniu tego pojęcia. Był autorem pierwszej (...) monografii o Radzie Państwa (1968 r.), opublikował szereg wartościowych studiów o rządzie, prezesie Rady Ministrów, administracji. Szczególnie cenne pozostaje do dziś opracowanie *Struktura, organizacja i tryb funkcjonowania Rządu PRL* (1974 r.) oraz udział w redagowanej przez Mariana Rybickiego pracy *Studia nad rządem PRL* (1985 r.). W latach 70-tych i 80-tych wiele uwagi poświęcił Profesor instytucjonalnym gwarancjom ochrony praworządności, bardzo wcześnie dostrzegając atrakcyjność instytucji ombudsmana (1973 r.), potem publikując wiele o kontroli konstytucyjności prawa oraz o polskim Trybunale Konstytucyjnym.

Nie sposób – nawet pobieżnie – przedstawić całości dorobku naukowego Jerzego Stembrowicza, a przecież często uzupełniały go liczne wypowiedzi publicystyczne czy polemiczne; był Profesor częstym gościem na łamach „Tygodnika Powszechnego”, „Więzi”, „Polityki”. Liczne wypowiedzi naukowe opublikował też za granicą. Co jest jednak istotniejsze od samej listy publikacji, to rzeczywiście naukowy charakter dzieła Profesora Stembrowicza. Jego prace drukowano w okresie 30 lat, w różnych epokach ewolucji naszego systemu, a przecież wszystkie te prace zachowały aktualność. Nie było w twórczości Profesora koniunkturalnych efemeryd, nie było publikacji dworskich, nie było wypowiedzi, o których już po kilku latach chciałoby się zapomnieć.

Prace Profesora cechowała zresztą nie tylko rzetelność i uczciwość, ale też odwaga oraz krytycyzm. Nie pomagało to Mu w działalności naukowej, zdarzały się złośliwości i szykany, miały miejsca utrudnienia w publikowaniu i wyjazdach zagranicznych, blokowane było nadanie tytułu profesora zwyczajnego. Ale wypowiedzi Profesora Stembrowicza

odgrywały rzeczywistą rolę w dyskusjach i sporach naukowych, stymulowały nowe, śmiałe myślenie, inspirowały krytykę i to w latach, gdy nie takie były oficjalne wyobrażenia o roli nauki. Sprawiedliwość dziełom Profesora oddaje to, że są one stale i często powoływane, że wiele sądów i myśli nie tylko nie straciło na aktualności, ale dopiero dziś stało się do końca wykorzystane. Dzieła te budzą szacunek nie tylko od strony warsztatu czy badawczej precyzji, ale także jako wyraz naukowej uczciwości i rzetelności.

Taki szacunek zyskiwała Jerzemu Stembrowiczowi w co najmniej równej mierze postawa i zaangażowanie społeczne. Wspominaliśmy już o pięknej karcie czasów wojny, a przypomnieć też należy szczególną rolę Profesora w walce o reformy polskiego systemu rządzenia. Uczestniczył więc Profesor w latach 70-tych w konwersatorium „Doświadczenie i Przyszłość”, był doradcą Międzyzakładowego Komitetu Strajkowego w Gdańsku, działał w „Solidarności” w kolejnych etapach jej losów, a uporczywa choroba nie pozwoliła Mu w 1988 r. odegrać roli, do jakiej predestynował Go szacunek i uznanie w kręgach późniejszej „strony społecznej” Okrągłego Stołu.

Ta konsekwentna postawa Profesora stanowiła oraz będzie stanowić pewien wzorzec etyczny dla wszystkich Jego przyjaciół, kolegów, współpracowników i uczniów. Nie tylko pozostanie z nami dorobek naukowy Jerzego Stembrowicza, ale też pozostanie pamięć o Nim jako o Człowieku, symbolu wartości podstawowych, jak odwaga, uczciwość, życzliwość i konsekwencja.

Leszek Garlicki

Marek Konarski